

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació.

Memòria del Treball de Fi de Grau

“Viatge cromàtic: una proposta didàctica artística per a l'Educació Primària.”

Bàrbara Cánovas Rullán

Grau d'Educació Primària.

Any acadèmic 2019-20

DNI de l'alumne: 43233588M

Treball tutelat per Pere Capellà Simó

Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques.

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☐	☐

Paraules clau del treball:

Educació primària, Educació artística, Educació emocional, Teoria del color.

Resum:

El present treball pretén relacionar l'art i l'educació emocional per tal d'incidir en el desenvolupament artístic i personal de l'alumnat d'Educació Primària. Aquests dos àmbits, l'art i l'educació emocional, han estat relacionats a partir de dos eixos principals: la representació del color dins la infància i un recull d'obres d'artistes. A partir d'aquests corpus, s'ha elaborat una proposta didàctica centrada en un repertori d'obres, que hem seleccionat en funció del color preponderant i de les emocions que se'n deriven.

Paraules clau:

Educació primària, Educació artística, Educació emocional, Teoria del color.

Abstract:

This paper pretends to relate art and emotional education to encourage the artistic and personal development of Primary Education students. This two fields, art and emotional education, have been related by two main axis which are colour representation in childhood and a set of artists' works. From this idea, there has been developed a didactic proposal focused on a set of artworks. These have been selected according to the prevailing colour that it has and according to the emotion that these artworks deliver.

Key words:

Primary Education, Art Education, Emotional education, colour theory.

ÍNDEX

1. Introducció.....	5
1.1. Justificació.....	5
1.2. Objectius.....	6
1.3. Fonts i metodologia.....	6
1.4. Estructura i desenvolupament dels continguts.....	7
2. Art, color i emoció.....	7
2.1. Introducció al color: teoria i simbolisme.....	7
2.2. El color en l'infant.....	9
2.3. Repertori d'obres i artistes.....	11
3. El nostre viatge cromàtic (Proposta Didàctica).....	18
3.1. Presentació.....	18
3.2. Objectius.....	18
3.3. Competències.....	19
3.4. Continguts.....	20
3.4.1. Curriculars.....	20
3.4.2. Domini crític.....	20
3.4.3. Domini cultural.....	21
3.4.4. Domini productiu.....	21
3.5. Metodologia.....	22
3.6. Materials.....	23
3.7. Atenció a la diversitat.....	23
3.8. Temporalització.....	24
3.9. Desenvolupament dels tallers.....	26
3.9.1. Taller 1: Introducció al viatge cromàtic.....	27
3.9.2. Taller 2: El color blau.....	29
3.9.3. Taller 3: El color groc.....	33
3.9.4. Taller 4: El color vermell.....	36
3.9.5. Taller 5: El color verd.....	39
3.9.6. Taller 6: El color taronja.....	42
3.9.7. Taller 7: El color violeta.....	45
3.9.8. Taller 8: Fi del viatge.....	48
3.10. Avaluació.....	49
4. Conclusions.....	50

5. Bibliografia.....	51
6. Annexos.....	52
6.2. Annex I. Relació de les obres referenciades.....	52
6.2. Annex II. Recursos.....	54

1. Introducció.

1.1. Justificació.

Als centres escolars actuals de Primària i Infantil es poden observar diverses metodologies per treballar l'art amb l'alumnat. Algunes escoles treballen els ambients o tallers d'artística i a algunes altres s'utilitzen sistemes més tradicionals. Podríem dir que els centres amb ambients treballen prioritàriament les emocions i l'experimentació, mentre que els fonaments teòrics i tècnics de l'art es veuen menys representats. En canvi, a les escoles amb metodologies més tradicionals hi ha una major presència de les parts tècniques i teòriques de l'art.

Per posar un exemple real d'aquesta situació, em puc basar en les pràctiques d'Educació Primària que he realitzat a dos centres completament diferents.

En primer lloc, durant el Pràcticum I, vaig romandre a un centre d'ambient rural, amb context social i econòmic mitjà, on les ràtios eren baixes i on l'ensenyament, en general, era innovador. Vaig estar, específicament, a un grup de 1r de Primària. En aquell centre, es prioritzava l'ensenyament de les matemàtiques però l'art era com si fos un afegit al currículum. Per tant, la innovació només era cap a un àmbit, ja que a l'assignatura d'Educació Plàstica, la majoria de les sessions eren de caràcter tradicional, on l'alumnat acabava replicant una obra mostrada. És a dir, la part d'expressió artística relacionada amb les emocions i sentiments era quasi inexistent.

En segon lloc, vaig realitzar el Pràcticum II a un col·legi del centre de Palma, amb un context socioeconòmic mitjà i, en alguns casos, inferior a mitjà, amb ràtios elevades i amb metodologies molt innovadores. Per especificar, em trobava a un curs de 4t de Primària. En aquest centre es realitzaven tallers d'artística, es treballava l'art relacionat amb les emocions i prioritzava l'expressió completa de l'alumnat, però sobretot l'escriptura. No obstant això, tot i aquests mètodes i tallers, vaig poder observar que, quan l'alumnat havia d'expressar de forma escrita i artística les seves emocions, la part escrita se'ls era molt més fàcil que no l'artística.

Aquestes dues situacions em varen fer pensar en què pel desenvolupament artístic de l'alumnat de forma completa, no servia ensenyar de forma separada les tècniques artístiques i l'expressió d'emocions a través de l'art, sinó que havia de ser d'una forma globalitzada i de manera conjunta.

Per aquest motiu, consider que plasmar i relacionar els aspectes mencionats anteriorment en una proposta didàctica, oferirà una perspectiva completa i diferent de l'ensenyament de l'art a les aules de Primària.

1.2. Objectius.

L'objectiu principal d'aquest treball és analitzar les relacions entre art, color i emocions a partir de la revisió dels fonaments teòrics i pràctics de l'art en el currículum de primària amb la intenció de canalitzar-ne l'aprenentatge vers l'expressió de les emocions.

En aquesta primera anàlisi, ens proposam estudiar la relació entre l'art, el color i les emocions i, per tant, desenvolupar una base teòrica que expressi els nexes entre aquests tres conceptes. En conseqüència, pretenem analitzar la connexió entre l'art i les emocions, explorar com és percebut el color en l'infant i realitzar una recerca i anàlisi biogràfica d'un repertori d'artistes i les seves obres.

Després d'aquesta anàlisi teòrica, es pretén culminar en una proposta didàctica que posa en pràctica la relació entre el color i les emocions a través de l'expressió i representació d'aquestes a partir de diferents materials i tècniques artístiques, tenint com a referència diferents obres d'artistes. Així, permetem a l'alumnat identificar les seves emocions a partir de l'observació d'obres d'art i interioritzar aquestes emocions per després reflectir-les i representar-les en diverses creacions artístiques. També permetem als infants que explorin diferents tècniques pictòriques i d'escultura utilitzant una gran varietat de materials, al mateix temps que aprenen sobre història de l'art, moviments artístics i artistes representatius.

1.3. Fonts i metodologia.

Per realitzar aquest treball he realitzat recerques sobre l'Educació Emocional, a la Teoria del Color, relació entre art i Educació Emocional, biografies d'artistes, sobre la didàctica de l'Educació Artística a Primària, Història de l'art, etc.

El tipus de bibliografia utilitzada és variada: he acudit a la biblioteca de l'edifici Guillem Cifre de Colonya i a la Biblioteca Municipal de Sóller pel préstec de llibres relacionats amb els temes anteriors. Per tant, he revisat i utilitzat llibres en físic amb temàtica de la Teoria del Color, el color relacionat amb les emocions i un llibre d'Història de l'art per desenvolupar les biografies i descripcions de les obres d'art seleccionades.

També he fet ús de la recerca en línia d'articles de revistes, de documentació online i de blogs per analitzar les temàtiques mencionades anteriorment.

1.4. Estructura i desenvolupament dels continguts.

Aquest treball es separa en dos grans blocs principals, un de caire teòric i un de pràctic. En l'apartat teòric trobam la relació entre l'art, el color i les emocions. Es desenvolupa una base teòrica de la relació entre l'art i l'educació emocional, com és percebut el color en l'infant i una recerca biogràfica i d'anàlisi d'un repertori d'artistes i de les seves obres seleccionades.

En l'apartat pràctic hi trobam la programació d'un conjunt de 6 tallers artístics quinzenals, els quals es podrien ubicar dins qualsevol dels trimestres del curs escolar. Aquesta programació didàctica es troba dirigida a un curs de 4t de Primària perquè en aquesta etapa, els alumnes són més madurs cognitivament i comencen a ser més crítics en les seves produccions artístiques.

2. Art, color i emoció.

2.1. Introducció al color: teoria i simbolisme.

En aquest primer apartat es treballarà la relació entre l'art i l'educació emocional, és a dir, la relació que hi ha establerta entre els colors i la seva interpretació simbòlica.

Però, abans de poder parlar de la relació entre el color i les emocions, calen establir diversos conceptes i terminologia bàsica sobre la Teoria del Color, que també es treballaran a la proposta didàctica del treball. Per establir aquests conceptes, em basaré en el capítol 3 sobre el Vocabulari del Color del llibre *Un método para dominar el arte de combinar los colores* de Betty Edwards (2004/2011).

Primerament, parlarem del **Cercle Cromàtic**, el qual conté dotze colors: els 3 primaris, 3 secundaris i 6 colors terciaris. Els **colors primaris** són aquells que són elementals per crear qualsevol color. Són colors que no es poden aconseguir amb la combinació de cap altre pigment i són el vermell, el blau i el groc. Els **colors secundaris** són aquells que neixen de la combinació de dos colors primaris: del groc i el vermell, surt el taronja; del groc i el blau surt el verd; del vermell i el blau, surt el violeta. Els **colors terciaris** són aquells que sorgeixen de la combinació d'un color secundari i un primari.

Reben un nom compost que implica els dos colors que el formen: groc-taronja, vermell-taronja, vermell-violeta, blau-violeta, blau-verd i groc-verd (Edwards, 2004/2011, pp. 20-23).

Després també cal parlar d'altres conceptes que es basen en la relació que mantenen els colors que s'han mencionat. En primer lloc, tenim els **colors anàlegs**, que són aquells que es troben contigus en el cercle cromàtic, com serien el taronja, el vermell-taronja i el vermell. Aquests colors tenen una harmonia pròpia perquè reflecteixen ones de llum similars. En segon lloc, els **colors complementaris**, els quals es troben diametralment oposats a la roda de color. Per exemple, el groc i el violeta o el vermell i el verd. En tercer lloc, distingim entre **colors freds i càlids**. Els colors freds són aquells que van des del verd fins al violeta. El color més fred és el blau. Els colors càlids són aquells que van des del groc fins al vermell i el color més càlid és el vermell mateix. En quart lloc, trobam els **colors trencats** que són aquells colors que sorgeixen de la combinació de dos colors complementaris en les mateixes proporcions. Es consideren com els colors terra o marrons (Edwards, 2004/2011, pp. 23-26).

Una vegada coneixem aquests conceptes bàsics sobre la Teoria del Color, passarem a exposar la relació entre els colors i la seva simbologia, és a dir, com diu Edwards (2004/2011, p. 158): “Los colores [...] han adquirido nombres y significados al relacionarlos con cosas, sentimientos y conceptos.” I que continua amb “En todas las culturas y a lo largo de toda la historia, las personas han atribuido un significado a sus reacciones emocionales ante los colores.” Per tant, aquesta simbologia ha comprès i influenciat tots els aspectes de la nostra societat i cultura. Per aquest motiu, cal dir que els colors tenen una ambigüïtat, ja que poden tenir tant connotacions positives i com negatives. Només em centraré en els colors primaris i secundaris, ja que són els que es treballaran als tallers de la proposta didàctica.

- **Vermell:** es relaciona generalment amb la virilitat, l'estímul, el perill i l'excitació sexual, ja que es considera el color de la sang, del foc, la passió i l'agressivitat. És el color més violent i estimulants, per això també es considera el color de la guerra i que representa el dimoni. Tot i això, també se'l relaciona, depenent de la cultura, amb l'amor, l'acció, el dinamisme i el poder.

- **Groc:** es relaciona amb la llum del sol, l'or, la felicitat i l'intel·lecte. És un color molt ambigu, ja que al mateix temps representa l'enveja, la deshonra, l'engany, la traïció i la covardia.
- **Blau:** generalment representa la tristesa, el pensament i la malenconia, tot i que, depenent de la seva tonalitat, pot arribar a representar autoritat i èxit, si el blau és més obscur; o representar la felicitat i la serenitat, si el blau és més clar.
- **Verd:** és el color que es relaciona amb l'equilibri i l'harmonia, al mateix temps que representa la naturalesa i la primavera. Simbolitza joventut, esperança i alegria. Tot i això, també representa malaltia, enveja i gelosia.
- **Taronja:** és un dels colors que menys representació té. Se'l relaciona amb la calor i el foc i amb la tardor. Pot representar energia sense agressivitat, sobretot quan el vermell es torna més taronja i perd el "perill" que l'identifica. També representa la frivolitat o falta de serietat i ser entremaliat.
- **Violeta:** pel fet de tenir poca llum i ser similar al negre, expressa sentiments profunds com el dol per la mort d'un ésser estimat o una passió molt intensa. També pot representar tristesa, fragilitat, vulnerabilitat o timidesa. Però, al contrari, també s'ha usat per representar o expressar valentia (Edwards, 2004/2011, pp. 172-185).

2.2. El color en l'infant.

En aquest apartat es desglossarà l'evolució de la percepció i expressió del color en els infants des de cursos d'infantil fins a l'etapa de Primària, específicament coincidint en l'etapa artística en la qual es troba l'alumnat referent de la proposta educativa exposada en el punt 3 del treball.

Per tant, es tractarà el desenvolupament artístic dels infants centrant-nos en la percepció, la interpretació i, per conseqüència, l'expressió del color en els infants a diferents edats i estats cognitius. La classificació que es durà a terme es basa en la classificació i descripció de les etapes del desenvolupament artístic determinat per Lowenfeld i Brittain (1947/1985).

En primer lloc, apareix **l'etapa del gargot**, en la qual l'infant traça línies per l'únic gust de traçar-les, sense intencionalitat de representar res. És a dir, representen l'activitat motora dels seus membres. En relació amb el color i tenint en compte la característica

principal de l'etapa, l'infant no selecciona cap color determinat, fa ús del qual té i superposa traços de colors diferents sense cap distinció (Lowenfeld i Brittain, 1947/1985: 120-122).

En segon lloc, trobam **l'etapa preesquemàtica**. En aquesta etapa, l'infant comença a crear conscientment formes i figures que poden ser identificades per altres persones. Es centren en la imatge que representen. A més, tenen una base limitada de gargots coneguts i els combinen per crear noves figures. En aquesta etapa, l'infant té una manca d'intencionalitat cromàtica. Això implica que els colors que utilitza no corresponen amb els de la realitat. Hi ha dos motius pels quals això ocorre, o bé l'infant fa ús del seu color preferit, donant-li un ús emocional; o bé utilitza el color que té més a mà. L'infant no pren atenció al color perquè el que li interessa és crear noves figures i formes. Per això apareixen sols de color verd, arbres de color vermell, animals de color blau, etc. (Lowenfeld i Brittain, 1947/1985: 151-152).

En tercer lloc, tenim **l'etapa esquemàtica**, en la qual l'infant dibuixa i representa allò que sap del motiu a representar i no allò que veu. L'infant fa ús d'un "esquema" per realitzar les obres, ja que ha memoritzat les combinacions de formes per representar un cert tipus de coses. A diferència de l'etapa preesquemàtica, ara el color torna a tenir protagonisme en les creacions de l'infant. Apareix una constància en el color, és a dir, cada cosa és representada amb el seu matís característic: el sol és groc, les fulles són verdes, la mar és blava, etc. Tot i això, només es fa ús del color local, en altres paraules, el color és homogeni i no presenta variació en el matís o en el to (Lowenfeld i Brittain, 1947/1985: 173-211).

En quart i darrer lloc, trobam **l'edat de la colla** en la qual s'accentua el sentit estètic i els infants es preocupen de l'opinió dels altres en relació amb els seus dibuixos i produccions artístiques. Per aquest motiu, hi ha un especial interès en la millora i perfeccionament de les seves produccions d'acord amb els estàndards. Pel que fa al color, hi ha un major interès a concretar les variacions tonals dels colors locals. Per exemple, per representar un paisatge, la gespa i les fulles d'un arbre no tendran la mateixa tonalitat de verd; o es podrà distingir un cel de capvespre a un cel de migdia per la tonalitat del color blau (Lowenfeld i Brittain, 1947/1985: 213-241).

Després d'observar les diferents etapes en les quals es desenvolupa l'esperit artístic dels infants i, concretament, l'evolució que en fa la seva percepció i expressió del color, cal dir que l'alumnat en el qual es basa la proposta es troba, principalment en la darrera etapa:

l'edat de la colla. Per aquest motiu, serà difícil per l'alumnat retornar a l'etapa preesquemàtica per realitzar els tallers de la proposta didàctica, ja que s'enfocarà en no representar els colors de la realitat, sinó representar les emocions amb colors específics a cadascuna tenint com a base la realitat. A més, en aquesta etapa ja s'intenten representar els clars i els obscurs, o sigui plasmar les ombres que apareixen a la realitat.

2.3. Repertori d'obres i artistes.

La selecció d'artistes, com ja s'ha mencionat anteriorment, ha estat mitjançant un criteri d'heterogeneïtat, és a dir, contemplant diversos estils i gèneres artístics i que poden aportar diversos usos didàctics. Però, principalment, la selecció s'ha fet partint del color predominant en l'obra. Per aquest motiu, l'ordre en el qual es troben esmentats els autors, és seguint l'ordre cromàtic: començant amb els colors primaris (blau, groc i vermell) i continuant amb els colors secundaris (verd, taronja i violeta). Els autors que s'exposaran són Vincent Van Gogh, Gustav Klimt, Chiharu Shiota, Georges-Pierre Seurat, Joan Miró i Frida Kahlo.

L'estructura que seguiré per descriure'ls és la següent: una petita biografia de l'autor o autora, el moviment del qual es caracteritza l'obra escollida i una anàlisi, per una part, en l'àmbit formal de l'obra i, per altra, en l'àmbit de la significació. En aquest darrer apartat, és on es desenvolupa la relació entre el color que es representa i les emocions o les interpretacions que pot produir l'obra.

a) Vincent Van Gogh – *La nit estelada*.

Vincent Van Gogh va néixer el 30 de març de 1835 en un petit poble holandès. De ben jove va començar a treballar en una galeria d'art familiar on va créixer la seva passió per la pintura. Cap al 1880, després d'haver treballat com a predicant religiós en un poblat miner, va decidir dedicar-se exclusivament a l'art. Era un artista solitari i autodidacta que va haver d'inventar els seus mitjans d'expressió propis. En una estada a París amb el seu germà Theo, una figura molt important per l'artista, va descobrir la pintura impressionista i es va envoltar dels artistes del moment. La vida a París no va ser suficient per ell i es va veure immers en diversos problemes i es mudà a Arles, on va viure solitàriament i va ser quan va començar a patir diverses crisis mentals que, més tard, provocarien el seu suïcidi. Van Gogh és un dels principals referents del

postimpressionisme, moviment en el qual la intenció principal de l'artista és reflectir els sentiments, expressar el que sent i exposar la seva vida interior a través de les seves obres. En les obres de Van Gogh el color és l'element essencial per aconseguir l'expressió, sempre tenint en consideració els colors de la realitat. El tipus de pinzellada que realitza l'artista és llarga, sinuosa i, fins i tot violenta, formant espirals de color que transmeten l'esperit turmentat de l'artista. Els paisatges, com n'és l'obra seleccionada *La nit estelada* (1889), són misteriosos i turbulents. No li interessaven els aspectes tècnics del paisatge, sinó el que expressa, el que reflecteix de l'ànima de Van Gogh (Medina, 1999, p.522).

En aquesta obra es mostra el paisatge nocturn de Saint Rémy vist des de la finestra del manicomí en el qual es trobava reclòs. L'obra es separa en dos plans, separats per la línia que dibuixen les muntanyes. A la part superior, que quasi ocupa la major part del quadre, hi apareix el cel amb les estrelles i la lluna. A la part inferior s'hi poden observar les cases del poble, que principalment formen línies horitzontals, a excepció del campanar que romp com a element vertical. També es pot apreciar, en primer pla, el conjunt de xipresos que tenen formes ondulants. La tècnica que utilitza Van Gogh és pintura a l'oli i utilitza pinzellades vigoroses i curtes que li donen a l'obra força expressivitat. La gamma cromàtica que fa ús és freda i hi predominen blaus, verds, grisos; però també hi apareixen colors complementaris com el taronja i el groc de les estrelles. Amb aquesta obra, l'artista ens mostra la nit que veu d'una manera sentida per ell, que es veu influïda per la recaiguda que sofreix de la seva malaltia mental. Reflecteix dos punts de vista d'un mateix paisatge: la tranquil·litat que hi ha en el poble i els moviments que hi ha al cel. És a dir, ens mostra que l'energia del quadre és d'intranquil·litat i de tensió (Medina, 1999, p.522).

b) Gustav Klimt – *El bes*.

Gustav Klimt va néixer el 14 de juliol de 1862 a Àustria. Va viure amb la seva família, la qual era nombrosa i humil, en una regió propera a Viena. Des de ben jove va entrar en el món de l'art i s'hi va dedicar al llarg de la seva vida. Va ser un gran decorador i autor de murals, tot i que va perdre molts d'encàrrecs oficials per l'erotisme de les seves composicions. Per aquest motiu va ajudar a

fundar la *Secession* de Viena l'any 1897 com a reacció a les acusacions de l'estridentia de les seves obres. És un dels principals representants de la pintura modernista i simbolista a Europa. El seu estil combina figures nítides amb vestits i fons amb molts de colors (Medina, 1999, p.526).

També es considera a Klimt com el precursor del *collage* per utilitzar diferents materials per crear el fons de diferents obres. Una de les seves etapes artístiques destacables és “el període daurat” a causa de la seva inspiració dels mosaics bizantins d'Itàlia. En aquest mateix període és quan va realitzar una de les seves obres més famoses: *El bes* (1907-1908). Aquesta obra presenta un fons daurat i una parella que es besa damunt d'una superfície multicolor. L'únic referent figuratiu el compon la silueta dels cossos, els caps i les mans dels personatges. El fons i els vestits configuren una composició quasi abstracta en la qual predominen tonalitats grogues i dorades. Cal destacar que la vestimenta de la figura masculina presenta formes quadrades amb diferents tonalitats de groc, daurat, gris i negre, és a dir, colors més freds; mentre que la figura femenina presenta formes circulars amb tonalitats grogues, vermelles, violetes i blaves, que simulen una estampa floral. Amb aquest és visible el gran ús que va fer Klimt del simbolisme en les seves obres. Aquest quadre representa la sensació d'amor ple, ja que els dos personatges s'uneixen encara que tinguin un fort contrast entre si (Medina, 1999, p.526).

c) Chiharu Shiota – *La clau a la mà*.

Chiharu Shiota, nascuda a Osaka, Japó, el 1972, és una artista que crea instal·lacions artístiques mitjançant l'ús de fils enrevoltats i units de tal manera que recorden a les teranyines de les aranyes. Les seves instal·lacions, generalment, les formen fils de color negre o vermell, que recorren els sostres i el terra de les sales i que es troben acompanyades d'objectes que es troben engolits pels mateixos fils (Luna, 2018).

L'obra que s'ha seleccionat d'aquesta artista és una instal·lació que s'anomena *La clau a la mà*. Es troba composta per milers de claus petites, recollides de moltes parts del món, i que es troben suspeses en l'aire mitjançant una enorme massa de fils vermells que engoleixen dues barques. Aquesta obra es troba dedicada a l'absència, a les petjades del nostre passat. Els fils vermells

representen la memòria, les experiències que recordam i que tenim presents dins nosaltres (Luna, 2018).

d) Georges-Pierre Seurat - *Un diumenge d'estiu a l'illa de la Grande Jatte*.

Georges-Pierre Seurat va néixer el 2 de desembre de 1859 a França. Des de petit ja va tenir un esperit artístic i interès per l'art. Als 18 anys va ser acceptat a l'acadèmia d'art "École des Beaux-Arts" de París. Va formar part, més endavant, del "Grup d'Artistes Independents", on va conèixer al Neo-Impressionista Paul Signac. Va decidir però, crear la seva pròpia associació d'artistes anomenada "Société des Artistes Indépendants". Es va veure influenciat per les idees contemporànies de la Teoria del Color i ho va reflectir a les seves obres a partir d'un enfocament científic. A partir d'aquí va crear una nova tècnica anomenada puntillisme o divisionisme (chromoluminarism), que consisteix en el fet que les tonalitats del quadre es construeixen a partir de petites taques de colors purs, que per la seva proximitat, es mesclen a la retina de l'espectador sense les impureses de les barreges de color a la paleta de l'artista. Amb això, les formes es veuen reduïdes a figures geomètriques. D'aquesta manera, el quadre rep una sensació vibrant i lluent que es veu contrastada amb l'estructura geomètrica de les figures representades. Amb aquesta tècnica és considerat un dels precursors del Neoimpressionisme. Amb les obres de Seurat es produeix la sensació d'un art de laboratori, sistematitzat i sense subjectivitat (Medina, 1999, p.516).

Una de les seves obres més representatives d'aquesta tècnica és *Un diumenge d'estiu a l'illa de la Grande Jatte*, la qual és una pintura a l'oli que representa diferents membres de les classes socials passant una tarda d'oci a la vora del riu Sena a París. Es caracteritza per l'ús de colors molt vibrants i una gran quantitat de llum freda. En aquest quadre s'hi troben distribuïdes una quarantena de figures, tant d'animals com de persones, que es mostren o bé de perfil o de front i que realitzen diverses activitats. Aquestes figures sembla que es troben congelades en el temps i es troben poc comunicatives entre si. Cal dir que la forma en la qual es troben representades segons quines persones, dona la idea d'una simbologia referent a la prostitució femenina. Si bé el seu significat no es troba molt clar, es pot suposar com una crítica als vicis de la classe burgesa francesa, els quals es troben representats a zones d'ombra; mentre que les

persones de la classe treballadora, que es troben a zones de llum, representen el futur d'èxit de França (Art Institute of Chicago, s. f.).

e) **Joan Miró – *Paisatge Català*.**

Joan Miró va néixer a Barcelona el 20 d'abril de 1893 en una família de classe mitjana catalana. Va estudiar a l'Escola de Belles Arts a Barcelona. Després d'una estada a la casa de camp familiar va decidir que es volia dedicar a la pintura. Als inicis, Miró feia una pintura figurativa, arrelada a temes i paisatges rurals. Però el 1924 va decidir mudar-se a París, on va desenvolupar la seva creativitat utilitzant el Surrealisme com estil característic de les seves obres. A partir de la poètica del Surrealisme, Miró va crear un llenguatge personal, caracteritzat per unes formes vagament orgàniques que semblen adquirir vida pròpia i que conformen un llenguatge de gran expressivitat. Més endavant, va començar a interessar-se per l'escultura i creà obres escultòriques que prenen formes suggeridores d'elements reals. Miró es va veure condicionat per la Guerra Civil Espanyola i la Segona Guerra Mundial, que provocaren un canvi en el seu estil artístic (Boix, 2010).

L'obra que destacarem és l'anomenada *Paisatge Català (El caçador)*, la qual forma part de l'etapa surrealista de París. En aquesta obra, en el fons, es poden distingir dos colors diferents que fan referència al cel i a la terra. A la part esquerra de l'obra apareix el caçador amb un barret i una pipa, figura que és difícil d'identificar si no et trobes familiaritzat amb les obres de Miró. En la part baixa del quadre hi apareix una espina de sardina, a la qual fa referència la paraula escrita a la dreta d'aquesta "Sard". A la part esquerra superior, hi apareix una figura en forma d'hèlix, una escala i dues banderes, conjunt que representa un avió francès. A part, hi apareixen un seguit de figures que representen vaixells, el sol, una mosca, etc. Amb aquesta obra, Miró vol retre homenatge a la seva localitat i dóna constància de la importància de les tradicions catalanes i del Mediterrani (Boix, 2010).

f) **Frida Kahlo – *Autoretrat dedicat a Sigmund Freud*.**

Frida Kahlo va néixer el 6 de juliol de 1907 a Mèxic. Als 6 anys va sofrir poliomielitis, malaltia que va fer que una de les seves cames quedés més curta i prima que l'altra. Va estudiar a l'Escola Nacional Preparatoria estudiant en la

primera etapa de muralisme mexicà. Als 18 anys va sofrir un fortíssim accident del qual va sortir amb la columna vertebral, la pelvis i la matriu afectades gravíssimament. Aquest fet va provocar que hagués de mantenir repòs al llit durant una llarga temporada, temps en el qual va aprendre a pintar. Va aprendre pintant-se a ella mateixa, utilitzant un mirall i un cavallet adaptat a les seves condicions. Aquest va ser l'inici d'una llarga sèrie d'autoretrats en els quals reflectia els seus pensaments, emocions, febleses i preocupacions. Va desenvolupar un llenguatge simbòlic propi amb el qual representava metafòricament les seves experiències i pensaments. En els seus autoretrats, ella apareixia amb vestimenta, accessoris i pentinats típics de la cultura mexicana, a més del seu tret físic més característic, la unió de les seves celles (Herrera, 2019).

L'obra que s'ha seleccionat de l'artista és l'anomenada *Autoretrat dedicat a Sigmund Firestone*, realitzada el 1940 i encomanada per l'enginyer americà Sigmund Firestone. Com la majoria de les obres de Kahlo, l'obra és un autoretrat. En aquesta obra, ella apareix en el centre amb un seguit de joies de procedència precolombiana i amb un mantell catòlic que li cobreix el cap. A la part superior dreta, Frida escriu la dedicatòria a Firestone i a les seves dues filles. Cal destacar la tonalitat violeta que és present a tota l'obra, com per exemple amb turbant violeta que porta al cap i la camisa que duu, tot i que, en general, les ombres i les llums tenen una tonalitat violeta o púrpura lleugera que aporta calma a l'obra (Herrera, 2019).

g) Fauvisme – Matisse, Vlaminick, Derain i Dufy.

El Fauvisme fou un moviment del segle XX en el qual el color passa a ser el protagonista de l'obra. El color és l'element que marca l'expressivitat i el sentit vitalista de l'obra. D'aquesta manera, s'alliberen de la supeditació als colors reals dels objectes que es representen. Es fan ús, principalment, els colors primaris i complementaris, prescindint del negre que es substitueix per colors trencats. S'utilitzen pinzellades gruixades i amb abundància de pasta, amb el que s'aconsegueix l'expressivitat característica de les obres fauvides, que són concebudes com l'exteriorització de l'emotivitat de l'artista. També és característic del moviment tenir actitud de rebel·lia davant la societat burgesa (Medina, 1999, p.571).

Els pintors més característics d'aquest moviment són Henry Matisse, Maurice Vlaminck, André Derain i Raoul Dufy. D'aquests artistes he seleccionat una obra representativa de cadascun:

- Henry Matisse: *Retrat de Madame Matisse amb ratlla verda*.
- Maurice Vlaminck: *Retrat de Derain*.
- André Derain: *El pont de Westminster*.
- Raoul Dufy: *Flors 3*.

En aquestes quatre obres es poden veure representades les característiques típiques del fauisme, tot i que varien en el gènere de les pintures: retrats, paisatges i bodegó. Especialment, desenvoluparé l'obra de Matisse, ja que és la que iniciarà la proposta didàctica del següent punt.

Matisse fou el pintor més conegut del grup d'artistes fauvista. Es va formar a l'escola del simbolista Gustave Moreau i es va veure molt influenciat per les figures del Postimpressionisme. En els seus inicis com a artista, utilitzava una tècnica puntillista agafada del Neoimpressionisme, però més endavant, va evolucionar cap una tècnica en la qual organitzava les zones de color a través d'uns contorns molt marcats. L'art de Matisse cerca produir plaer estètic en l'espectador, sense cap altra motivació expressiva. Una de les seves obres més famoses és el *Retrat de Madame Matisse amb ratlla verda*. En aquesta obra, Matisse no vol copiar la realitat, sinó que pretén transmetre la seva vivència, la seva experiència personal, sobre el rostre de la seva dona. L'expressivitat en el quadre s'aconsegueix gràcies a la ratlla verda que creua el rostre de la dona des del front fins al nas, color que contrasta amb el vermell que predomina en la resta de l'obra. Per tant, Matisse fa molt d'ús dels colors complementaris i no fa ús en cap moment del negre, sinó que fa ús de tonalitats molt obscures de blau que aconseguen donar la sensació de negre dels seus cabells (Medina, 1999, p.572).

3. El nostre viatge cromàtic (Proposta Didàctica).

3.1. Presentació.

Una vegada analitzades les bases teòriques d'aquest treball, procediré a exposar la meua proposta didàctica per Educació Primària en l'assignatura d'Educació Artística.

La següent proposta didàctica rep el nom de "El nostre viatge cromàtic", ja que al llarg de la proposta es treballen tallers d'art que es focalitzen en els colors primaris i secundaris de la Teoria del Color. En aquests tallers s'hi desenvoluparan continguts, coneixements i habilitats que relacionen les arts plàstiques i les emocions. La proposta ha estat pensada per a un curs de 4t de Primària.

Aquesta proposta didàctica es pot dur a terme a qualsevol centre educatiu que tengui els recursos digitals (Pantalla Digital Interactiva o projector) i materials artístics que ressenyaré al llarg de la proposta, tot i que es pot adaptar fàcilment als recursos que es disposin.

3.2. Objectius.

Els objectius principals que haurà d'assolir l'alumnat al final d'aquesta proposta didàctica, d'acord amb el Currículum d'Educació Primària de les Illes Balears d'Educació Artística (2014), són els següents:

- Conèixer, valorar, gaudir i respectar les diferents manifestacions artístiques del patrimoni cultural propi de les Illes Balears i d'altres indrets del món i de les diferents èpoques artístiques al llarg de la història.
- Explorar, conèixer i manipular una diversitat de materials, adquirint i explorant diferents tècniques i codis específics dels diferents llenguatges artístics per utilitzar-los amb finalitats expressives i comunicatives i creatives.
- Planificar i fer produccions artístiques, participant i experimentant tot el procés que implica la creació d'una obra d'art, resolent i superant els diferents obstacles i dificultats, per aconseguir un producte final satisfactori.
- Mantenir una actitud activa i positiva que estimuli la percepció, la imaginació, la indagació i la sensibilitat artística i personal.
- Desenvolupar una actitud d'autoconfiança i de respecte de les produccions artístiques personals i alienes.

3.3. Competències.

En aquesta proposta didàctica es desenvolupen les següents competències:

- Competència de consciència i expressions culturals.

Es contribueix al desenvolupament d'aquesta competència mitjançant l'ensenyament de diferents codis artístics i en l'ús de les tècniques i recursos específics d'aquests codis, per ajudar a l'alumnat a formar-se en la perspectiva artística del món i enriquir-se d'aquesta.

- Competència del sentit d'iniciativa i esperit emprenedor.

Aquesta proposta didàctica contribueix a aquesta competència mitjançant l'exploració, la planificació, l'elecció de recursos segons la necessitat i intencionalitat expressiva i la revisió i reflexió de la tasca feta amb la finalitat de millora.

- Competència social i cívica.

Al desenvolupament de competències socials i cíviques s'hi contribueix a través d'activitats i situacions que requereixen l'assumpció de responsabilitats, seguiment de normes, cura i conservació de materials, ús dels espais adequadament, fomentant la cooperació, la tolerància i el respecte cap als altres.

- Competència d'aprendre a aprendre.

A aquesta competència se li contribueix afavorint la reflexió sobre la mateixa acció, en l'experimentació amb tècniques i materials diferents i, sobretot, afavorint l'autonomia i la superació de dificultats i obstacles.

- Competència lingüística.

Es contribueix a aquesta competència mitjançant les situacions comunicatives que es generen durant totes les activitats que es proposen, l'escolta i la comprensió d'explicacions i instruccions a seguir, en la valoració, anàlisi i reflexió del procés propi de producció d'obres d'art i en l'exposició d'aquestes reflexions a la resta dels companys i companyes.

3.4. Continguts.

Els continguts que es treballaran en aquesta proposta didàctica es troben distribuïts entre els continguts que corresponen al Currículum d'Educació Primària de les Illes Balears en Educació Artística (2014) i, després, es troba desglossat en continguts depenent del tipus de domini que es desenvolupa, basant-nos en la classificació de l'avaluació de l'educació artística proposats per Eisner (1995, pp.196-213).

3.4.1. Curriculars.

En primer lloc, els continguts que es desenvoluparan seguint el Currículum de Primària de les Illes Balears, concretament en el bloc 2 sobre expressió artística, són els següents:

- Estudi les manifestacions artístiques més significatives que formen part del patrimoni artístic i cultural, i adquirir actituds de respecte i valoració d'aquest patrimoni.
- Planificació i elaboració d'un esbós a partir d'una idea original i creativa.
- Recerca de les possibilitats del color (contrasts, variacions i combinacions) mesclant diverses classes de pintura i apreciament dels resultats sobre diferents suports.
- Classificació dels colors primaris i secundaris en el cercle cromàtic.
- Fer produccions plàstiques seguint pautes elementals del procés creatiu, experimentant, reconeixent i diferenciant l'expressivitat dels diferents materials i tècniques pictòriques i triant les més adients per fer l'obra planejada.
- Plasmació oral i escrita del procés de creació de les pròpies composicions.
- Respecte i valoració de les pròpies produccions artístiques i de les dels altres.

3.4.2. Domini crític.

Els continguts que corresponen al domini crític fan referència a totes les sessions en les quals es presenten els artistes amb les seves obres d'art corresponents. En aquestes sessions es realitzaran activitats que promoguin els següents continguts:

- Observació i anàlisi formal i simbòlica de les obres d'art.
- Manifestació d'opinions crítiques relacionades amb la interpretació de l'obra d'art, tenint en compte la seva composició, la intenció de l'artista i el context cultural i temporal en el qual s'engloba l'obra d'art.

3.4.3. Domini cultural.

Els continguts que corresponen al domini cultural fan referència a les sessions en les quals es treballa la interpretació, comprensió i expressió de les emocions o sentiments que s'han produït de l'observació de les obres referents. Aquests continguts de domini cultural són els següents:

- Interpretació dels sentiments o emocions que suggereixen les obres d'art de referència.
- Anàlisi de les pròpies emocions extretes de l'observació i interpretació de les obres d'art.
- Expressió de forma oral, escrita i artística de les emocions interioritzades.

3.4.4. Domini productiu.

Els continguts que corresponen al domini productiu es basen en les sessions en les quals s'utilitzen els materials i les tècniques presentades per realitzar una obra d'art o creació artística relacionada amb l'emoció que s'hagi interpretat. Per tant, engloba les sessions en les quals l'alumnat desenvolupa la seva obra d'art. En aquest sentit, els continguts d'aquest domini es divideixen en tres nivells diferents.

3.4.4.1. Nivell formal.

El nivell formal correspon a l'estètica de la creació artística i al llenguatge visual d'aquesta. Els continguts a nivell formal que s'hi treballen són:

- Organització de l'espai de la producció fent ús dels conceptes de composició, equilibri i proporció.
- Ús dels colors amb sentit harmoniós i en relació amb l'emoció que vol transmetre.

3.4.4.2. Nivell tècnic.

El nivell tècnic correspon a l'habilitat tècnica en l'ús del material en la seva aplicació per elaborar una producció artística. Els continguts a nivell tècnic que es treballaran són:

- Selecció del material més adient per elaborar una producció artística de qualitat.
- Ús i aplicació correcta del material per desenvolupar l'obra en relació amb la distribució de la pintura i del color en la composició.

3.4.4.3. Nivell creatiu.

El nivell creatiu correspon a la forma en la qual s'aprofiten els materials, recursos i tècniques que es proporcionen per crear una producció artística innovadora, diferent o diversa. A més, aquest nivell es contempla com un valor intrínsec dels altres dos nivells anteriors. Els continguts específics d'aquest nivell creatiu són:

- Ús dels materials i de les tècniques d'una forma innovadora o diferent.
- Creació d'una producció que té característiques peculiars i diferents.

3.5. Metodologia.

La metodologia que es seguirà en aquesta proposta didàctica es basa, principalment, que l'alumne és el protagonista del seu propi aprenentatge. L'alumne és un membre actiu durant el seu aprenentatge, ja que se'l permet elegir el seu camí creatiu i emocional. En aquest sentit, el paper del docent és de guia i és una font de recursos, materials, referències i tècniques per l'alumnat i, per descomptat, és un suport per aquells alumnes que necessitin la seva ajuda, però només quan sigui necessari. Per aquest motiu, també és important ajudar a l'alumnat a superar per ells mateixos les seves dificultats i obstacles.

També es focalitza en l'autogestió, autonomia i autoreflexió de l'alumnat en tot moment. En cada taller sorgeixen nous aprenentatges, observacions, experiències noves que faciliten un procés d'autoreflexió de l'alumne. Aquest procés es veurà reflectit en l'elaboració d'un quadern d'artista, en el qual cada alumne reflectirà tot el procés realitzat des del primer taller fins a l'últim i en el qual s'expressaran els seus aprenentatges, reflexions, observacions, dificultats i la superació d'aquestes.

Cal dir també que al llarg de tots els tallers es fomenta l'ús dels coneixements previs de l'alumnat com a recurs d'aprenentatge. Això permet al docent tenir constància de les experiències prèvies i les idees preconcebudes de diversos temes de l'alumnat.

3.6. Materials.

Els materials que s'utilitzen en aquesta proposta educativa es poden separar segons la seva funció dins els tallers.

Per una part, durant les sessions d'introducció de cada taller (sessió 1), després de les preguntes introductòries sobre l'obra seleccionada, es fan ús de diferents materials que afavoreixen la comprensió de la informació que s'exposa a l'alumnat. Aquests materials són aquells que recolzen les preguntes en relació amb: la classe d'obra d'art que s'analitza, com una pintura al llenç o una escultura de fusta o metall de petites dimensions; el tipus de material que s'ha utilitzat per crear l'obra d'art, com un tub de pintura a l'oli, un pinzell i un llenç; les diferents figures o formes que es veuen representades a l'obra d'art, com les figures de joguina que representen persones, objectes, animals o cases. També, en aquestes sessions es fa ús d'altres recursos i materials per desenvolupar aquestes sessions, com seria l'ús d'una fitxa per treballar les emocions durant la sessió 1 dels tallers i també l'ús d'un cercle cromàtic, que es plasma a la Pantalla Digital Interactiva i que serveix per treballar les preguntes sobre els colors de l'obra d'art.

Per altra part, hi ha els materials que s'utilitzen durant les sessions de desenvolupament de l'obra d'art de cada alumne (sessions 2 i 3). Pel fet que en cada taller s'utilitza una tècnica diferent, hi ha una gran varietat de materials: pintures acríliques, retoladors, teles de diferents textures, cartolines i papers de tota mena (paper pinotxo, paper de seda, paper de diari, etc.), fils de diferents materials (llana, de cosir, etc.), llapis de colors, etc. A part, també trobam els materials comuns per desenvolupar les obres com seria el suport o llenç, que són cartolines o làmines aptes per cadascuna de les tècniques, els pinzells, els recipients per l'aigua o la cola líquida i els papers de diari per protegir les superfícies de treball.

3.7. Atenció a la diversitat.

Aquesta proposta educativa contempla la inclusivitat de tot l'alumnat i, per conseqüència, n'atén la diversitat. Hi ha una flexibilitat de temps i s'adapta als ritmes de treball dels alumnes, ja que si és necessari es pot ajustar la temporalització de les sessions depenent de les necessitats de l'alumnat.

Per altra part, també es dóna molta llibertat d'elecció, tant de materials com d'estils per elaborar les obres. Cal dir també que no s'imposen les emocions en les quals s'han de

basar els alumnes. És a dir, si davant un quadre un alumne sent una emoció diferent a la d'un altre, no s'obligarà a canviar aquesta emoció per una comuna. Cadascú representarà les emocions que identifiquin, això si, es procurarà que no hi hagi repeticions d'emocions d'un taller a un altre per fomentar l'exploració d'emocions diferents.

3.8. Temporalització.

Aquesta proposta didàctica ha estat elaborada per dur-se a terme durant un trimestre escolar, tot i que s'ha d'adaptar al calendari específic de cada centre. Cada taller té una durada més o menys de dues setmanes, amb 4 sessions cada una, cadascuna d'una hora aproximadament. Per tant, durarà unes 14 setmanes en total. Cada 15 dies, es canviarà de taller i, en conseqüència, es canviarà de color de referència, obra d'art i tècnica artística, com també l'emoció a desenvolupar.

Cal esmentar la particularitat dels tallers 1 i 8. El taller 1, en ser introductori, només constarà de dues sessions, més o menys d'una hora de durada, i el taller 8 consistirà en una única sessió de tancament també d'una hora.

A continuació, a la taula 1, es pot observar la distribució dels tallers en relació amb les setmanes en les quals es donen lloc i el color, l'obra d'art i la tècnica que es treballarà a cadascun.

Taula 1: Cronograma.

	Taller 1 (Introducció)	Taller 2	Taller 3	Taller 4	Taller 5	Taller 6	Taller 7	Taller 8 (Tancament)
Setmanes	1	2 i 3	4 i 5	6 i 7	8 i 9	10 i 11	12 i 13	14 (1 hora)
Color	Tots els colors.	Blau	Groc	Vermell	Verd	Taronja	Violeta	–
Obra d'art	Matisse – <i>Retrat de Madame Matisse amb ratlla verda.</i>	Van Gogh – <i>La nit estelada.</i>	Klimt – <i>El bes.</i>	Shiota – <i>La clau a la mà.</i>	Seurat – <i>Un diumenge a la Grande Jatte.</i>	Miró – <i>Paisatge Català.</i>	Kahlo – <i>Autorretrat dedicat a Sigmund Firestone.</i>	–
Tècnica	Esriptura	Pintura acrílica.	Tècnica del collage.	Escultura amb fils: creació de mòbils.	Tècnica del puntillisme	Tècnica d'estampació i linogravat.	Tècnica lliure.	Esriptura

3.9. Desenvolupament dels tallers.

A continuació, hi haurà l'explicació de com es duran a terme els tallers. Les sessions dels tallers principals, des del segon al setè, mantindran una estructura general comuna: una primera sessió d'introducció de l'obra i autor amb una observació i anàlisi tècnica i simbòlica de l'obra per part de l'alumnat; la segona sessió s'introduirà el material i la tècnica i l'alumnat començarà a crear les seves obres; en la tercera sessió es continuarà amb el desenvolupament de les creacions artístiques; en la quarta, l'alumnat que no hagi finalitzat en l'anterior sessió ho podrà acabar i es farà una reflexió final de l'experiència del taller en qüestió.

Pel que fa als dominis de continguts que es treballaran a cadascun dels tallers, cal dir que se seguirà la mateixa estructura pels tallers del 2 al 7:

- En la sessió 1 es treballen el domini crític i el domini cultural.
- En les sessions 2 i 3 es treballa, sobretot, domini productiu, tot i que també es pot considerar que es treballa el domini cultural.
- En la sessió 4 es treballa, principalment, el domini cultural.

En canvi, en els tallers d'encapçalament i de tancament, els dominis que es treballaran són:

- a) En el taller 1 es treballen el domini crític i el cultural, aquest darrer, sobretot en la segona sessió.
- b) En el taller 8 es treballa essencialment el domini cultural, específicament, tractant la reflexió i l'autoavaluació.

3.9.1. Taller 1: Introducció al viatge cromàtic.

En aquest primer taller es pretén que el nostre alumnat sigui conscient de l'ús del color que realitzen ells i elles i comparar-ho amb l'ús del color dels infants de 3 anys i d'alguns artistes proposats com a referent. Per fer-ho, abans d'iniciar el taller, uns dies abans, se'ls demanarà als alumnes que recullin obres plàstiques seves de quan tenien 3 o 4 anys aproximadament, juntament amb el recull d'obres més recents.

L'estructura d'aquest taller és la següent:

- **Sessió 1.**

Farem una petita visita, d'uns 10 minuts als cursos dels alumnes més petits (de 3 a 4 anys) i observarem les obres d'art i creacions que hagin fet. Remarcarem als nostres alumnes que es fixin en quins colors han utilitzat, quines mescles de colors fan i quins colors predominen en totes les obres.

En tornar a la nostra classe, ens posarem en cercle i posarem en comú i escriurem quines característiques hem observat. Després, compararan les seves creacions de quan eren més petits i les característiques que hem observat de les obres d'art de l'alumnat de 3 i 4 anys. Aquí hauran d'escriure dues oracions que resumeixin aquesta comparació.

Per finalitzar aquesta sessió, compararan les seves obres d'art de petits amb les darreres que han realitzat. També hauran d'escriure una o dues frases reflexionant-ho.

Les conclusions que haurien d'arribar en aquesta sessió és que les seves creacions de quan eren petits i les de l'alumnat de 3 i 4 anys tenen semblances quant a l'ús del color, és a dir, que utilitzen el color que volen i que els atreu més per representar qualsevol cosa. També haurien d'observar i reflexionar que, probablement, ara utilitzen els colors per imitar la realitat.

▪ **Sessió 2.**

Per refrescar la memòria, ens asseurem en rotllana de nou i farem una pluja d'idees de l'anterior sessió, incidint en què vàrem fer, què vàrem observar i que en vam reflexionar o pensar.

Continuarem amb l'observació de diverses obres del Fauvisme, concretament amb quatre obres d'alguns dels artistes més famosos d'aquest moviment: Matisse, De Vlaminck, Derain i Dufy. A mesura que l'alumnat observa obra per obra, direm el nom d'aquesta i qui l'ha elaborada. També els farem les següents preguntes, que hauran de contestar oralment:

- *Què veieu representat en aquest quadre? Què han pintat?*
- *Quins colors apareixen en cada obra? N'hi ha que apareixen més que altres? Quins?*

Just després d'aquesta pregunta ensenyarem un cercle cromàtic en gros i, entre tots, esbrinarem i marcarem, si bé amb un retolador esborrable o un gomet, quins colors es presenten en cada obra.

- *El color que ha escollit aquest autor per representar aquesta escena i aquests objectes, creieu que és similar al color que tendria en realitat? De quin color ho pintaríeu vosaltres?*
- *Perquè creieu que han utilitzat aquests colors que no són com la realitat? Què creieu que intentaven comunicar? Pot ser que hi hagi una relació entre els colors que ha escollit i l'emoció, sentiment o idea que vol transmetre l'artista?*

Amb aquestes preguntes, per una part, coneixeran característiques de les obres fauvistes i, al mateix temps, seran conscients que és possible pintar amb els colors que no “corresponen” a la realitat i els motius pels quals els artistes escullen no utilitzar els colors que no corresponen. Així, ens endinsem dins la ment de l'artista i descobrim la seva intenció en escollir aquests colors i no uns altres.

Després d'això, se'ls demanarà: “Troba que així com han estat pintades aquestes obres es pareix a com ho pintàveu com éreu petits?”, pensant amb les reflexions de la sessió anterior.

Abans de finalitzar, hauran d'escriure una petita reflexió o un escrit que representi el que han realitzat en aquesta sessió.

3.9.2. Taller 2: El color blau.

En aquest primer taller tendrem com a referència l'obra *La nit estelada* de Vincent Van Gogh. Aquesta obra ha estat escollida perquè el color que més representa l'obra és el blau.

Aquest taller consta de quatre sessions que tenen el següent desenvolupament:

- **Sessió 1.**

En aquesta primera sessió, l'alumnat s'asseurà en rotllana i plasmarem el quadre *La nit estelada* a la Pantalla Digital Interactiva (PDI). De primeres, deixarem que els alumnes observin l'obra en silenci durant uns 5 minuts aproximadament.

A continuació, iniciarem una ronda de preguntes que els alumnes hauran d'anar contestant depenent del que pensen, en aquests moments no hi ha respostes incorrectes.

Les següents preguntes que es realitzaran tenen relació amb una primera anàlisi a nivell formal de l'obra, però a adaptat al nivell de coneixement de l'alumnat i, sobretot, analitzant l'ús del color. Per realitzar aquestes preguntes d'una forma més dinàmica i atractiva a l'alumnat, a mesura que anem realitzant les preguntes, posarem exemples amb materials per ajudar a l'alumnat a entendre el contingut de les preguntes.

- *Quin tipus d'art és: pintura, escultura...?*

Tendrem un exemple d'una pintura i d'una escultura en petites dimensions per exemple un llenç i una escultura de fusta o de metall.

- *Què hi apareix a l'obra d'art? Quins personatges, figures o objectes hi apareixen? Què és: un retrat, un autoretrat, un paisatge, etc?*

Presentarem diferents figures de joguina: persones, arbres, cases, etc. Després, l'alumnat descartarà aquelles figures que no siguin representades a l'obra. Per exemple, en aquest taller, posarem cases, persones i arbres, i si també és possible, representar les estrelles i la lluna del quadre. Per tant, l'alumnat escollirà les cases i l'arbre i, si en tenim, les estrelles i lluna.

- *Com creieu que s'ha fet? Quins materials creieu que s'han utilitzat?*

Exposarem diferents mostres en petit del tipus de material que s'ha utilitzat per crear l'obra en qüestió. En aquest cas, exposarem un llenç o una tela amb bastidor, un tub de pintura a l'oli i un pinzell.

- *Quants de colors diferents veieu? Hi ha algun color o colors que hi predominin? Quin color o colors destaquen més? Què són colors freds o càlids?*

Per aquesta pregunta tornarem a incloure el cercle cromàtic en gran del taller 1 i els alumnes hauran d'indicar oralment els colors que apareixen en el quadre. Així mateix, també podem incidir en la distinció entre colors càlids i freds i els colors complementaris.

Quan els alumnes hagin contestat aquestes preguntes, farem un petit resum de les respostes "correctes", dient l'autor i explicant l'obra a nivell formal, però de forma general i ajustada al nivell de l'alumnat.

Després, continuarem amb preguntes relacionades amb l'anàlisi simbòlica i expressiva de l'obra. Aquesta vegada, per evitar que els alumnes puguin subjectar-se de les idees dels altres,

demanarem que contestin les preguntes de forma escrita. Per aquest motiu, se'ls donarà una fitxa on hauran d'explicar què senten en mirar l'obra d'art i quina emoció els transmet. (Consultar annexos.)

Una vegada han completat aquesta fitxa, l'hauran de guardar per poder continuar amb les següents sessions. Per tant, no comentarem entre tots i totes quines emocions han seleccionat, ja que això es realitzarà en la darrera de les sessions de cada taller, com a cúspide de l'aprenentatge de cadascun.

Els principals motius pels quals es pren aquesta decisió són: per una part, hi ha la possibilitat que els i les alumnes se subjectin a les idees dels seus companys i companyes i, per conseqüència, no realitzin una anàlisi, autoreflexió i comprensió de les seves pròpies emocions. Per altra part i seguint aquesta darrera idea, es pretén que, mantenint en secret l'emoció, l'alumnat realitzi un procés d'interiorització, d'anàlisi i reflexió sobre aquesta, per després poder exposar-la a la resta dels companys i companyes i poder fer una comparació d'aquests processos. A més, també experimenten el procés complet de la creació d'una obra, des del moment en el qual apareix la "idea" o emoció, a través del desenvolupament amb els seus entrebancs i obstacles i, finalment, poder exposar l'obra al món. Aquest procés és el mateix o és molt similar al que han seguit els artistes esmentats en els tallers, així doncs, el nostre alumnat pensarà i ho viurà com un vertader artista.

▪ Sessió 2.

En aquesta sessió s'introduirà a l'alumnat quins materials utilitzarem i quina tècnica seguirem per crear les nostres obres. Els materials que utilitzarem seran pintures acríliques, pinzells de diversos mides i làmines de paper aptes per aquest tipus de pintura, a més dels materials indispensables en l'art escolar com són el paper de diari i roba adient per poder-se embrutar.

Per tant, en aquesta sessió hauran de recórrer a l'emoció amb la qual s'havien identificat observant el quadre de *La nit estelada* i plasmar-la utilitzant la pintura. El tipus de pintura que faran és lliure, ja que depèn de l'emoció que hagin escollit els alumnes i com la vulguin representar. És a dir, és possible que variïn entre paisatge, pintura morta, retrat, etc.

L'única condició que tenen els alumnes és que han de representar-ho utilitzant, principalment el color blau, ja que és el color en què es basa aquest taller.

També se'ls demanarà que facin un esbós de l'obra que volen realitzar per poder tenir una guia i així poder continuar en la pròxima sessió.

A partir d'aquest moment, el docent passa a ser un guia i orientador que ajuda a l'alumnat en cas de necessitar-ho. Nosaltres com a docents donam recursos, materials i estratègies i els alumnes són qui condueixen el seu aprenentatge.

La forma amb la qual proporcionarem aquests materials és la següent: tendrem una "taula paleta" en la qual hi haurà tota la pintura distribuïda en diferents tassons de plàstic fort reutilitzables, amb culleretes per cafè dintre de cada tassó per evitar la mescla dels colors. La resta de taules serà pels alumnes perquè puguin desenvolupar les obres i en aquestes l'alumnat disposarà d'un llenç i pinzell individuals i hi haurà un tassó de base ampla amb aigua i pedaços o draps per eixugar l'aigua, materials que seran per compartir. De cada taula hi haurà un encarregat que s'ocuparà d'anar a cercar a la "taula paleta" els materials que necessitin els seus companys. El rol de l'encarregat serà per un alumne o alumna diferent durant la resta de tallers.

▪ Sessió 3.

Aquesta sessió és de continuació de la tercera, per tant, l'alumnat continuarà elaborant la seva obra durant tota la sessió. És possible que qualche alumne o alumna acabi la seva obra en aquesta

sessió. Per aquest motiu, l'alumnat que ho finalitzi podrà iniciar la tasca de la quarta i final sessió del taller: la reflexió.

- **Sessió 4.**

En aquesta sessió, suposant que tot l'alumnat ha finalitzat la seva obra, passarem a exposar individualment el nostre treball davant la resta de companys. Abans d'això, es farà un petit resum de què havíem après durant la primera sessió sobre l'autor i l'obra d'art, en aquest cas, incidint en la intenció de l'artista per crear aquesta obra.

L'alumnat haurà d'exposar la seva obra, l'emoció que expressa i una mica quin procés ha realitzat per crear-la. Tot això, màxim en 5 minuts.

Si no es poden realitzar totes les exposicions, es pot afegir mitja sessió més o el temps que es cregui necessari perquè tothom pugui exposar.

En haver exposat tothom, cada alumne i alumna realitzarà una reflexió final del taller, tenint en compte les primeres sensacions, el procés de creació, si han tengut dificultats i com les han superades, etc.

3.9.3. Taller 3: El color groc.

En el segon taller tendrem com a referència l'obra *El bes* de Gustav Klimt. Aquesta obra ha estat escollida perquè el color que més representa l'obra és el groc.

Aquest taller consta de quatre sessions que tenen el següent desenvolupament:

- **Sessió 1.**

En aquesta primera sessió, seguint la mateixa estructura que el primer taller, l'alumnat s'asseurà en rotllana, plasmarem el quadre *El bes* a la Pantalla Digital Interactiva, deixant a l'alumnat que observi l'obra durant uns 5 minuts.

Després, començarem amb la ronda de preguntes relacionada amb l'obra. Es realitzaran les mateixes preguntes que en el taller anterior relacionades amb l'anàlisi formal i simbòlica de l'obra i també hi haurà una incidència en l'ús de materials per afavorir l'aprenentatge de l'alumnat.

- *Quin tipus d'art és: pintura, escultura...?*

Presentam una pintura en petites dimensions.

- *Què hi apareix a l'obra d'art? Quins personatges, figures o objectes hi apareixen? Què és: un retrat, un autoretrat, un paisatge, etc?*

Exposam diferents figures de joguina: persones, arbres, cases, etc. Després, l'alumnat descartarà aquelles figures que no siguin representades a l'obra. En aquest taller, probablement, seleccionaran les figures de les persones.

- *Com creieu que s'ha fet? Quins materials creieu que s'han utilitzat?*

Exposarem un petit llenç, un tub de pintura a l'oli i pinzell.

- *Quants de colors diferents veieu? Hi ha algun color o colors que hi predominin? Quin color o colors destaquen més? Què són colors freds o càlids?*

Repetirem l'estratègia del cercle cromàtic dels anteriors tallers per determinar quins colors s'utilitzen en l'obra d'art.

Una vegada han contestat aquestes preguntes, farem un petit resum de les respostes correctes: autor i anàlisi formal de l'obra, ajustada al nivell de l'alumnat.

Després, continuarem amb preguntes relacionades amb l'anàlisi simbòlica i expressiva de l'obra a través d'una fitxa on hauran d'expressar de forma escrita què senten en observar l'obra i quina emoció els transmet.

Un cop han completat aquesta fitxa, la guardaran per poder consultar-la durant la creació de l'obra i exposar-la al final del taller.

▪ Sessió 2.

En aquesta sessió s'introduirà a l'alumnat quins materials utilitzarem i quina tècnica seguirem per crear les nostres obres. Els materials que utilitzarem seran fragments de paper de diari, revistes, teles, cotó, fils, paper de diferent tipus com paper "pinoccio", seda, cartolina, etc. També disposaran de làmines de paper aptes per la tècnica del collage i cola líquida escolar.

Per tant, en aquesta sessió hauran de recórrer a l'emoció amb la qual s'havien identificat observant el quadre d'*El bes* i plasmar-la utilitzant el collage. El tipus d'obra és lliure depenent de l'emoció que han experimentat i, per conseqüència, és possible que alguns realitzin un paisatge, un retrat, pintura morta, etc.

La condició principal de l'alumnat és utilitzar majoritàriament el groc per representar l'obra.

També se'ls demanarà que facin un esbós de l'obra que volen realitzar per poder tenir una guia i així poder continuar en la pròxima sessió.

A partir d'aquí, el docent és un guia i orientador que atorga els materials pel desenvolupament creatiu i artístic. Igualment com l'anterior taller, es disposarà una "taula paleta" on hi haurà totes les teles i papers diferents disponibles. En la resta de taules dispondran de tassons amb cola líquida amb aigua distribuïda proporcionalment d'ús comú i amb un pinzell, paper de diari i llenç individuals. Com abans hi haurà un representant de taula, diferent del primer taller, que proporcionarà els materials necessaris per als seus companys.

▪ Sessió 3.

Aquesta sessió és de continuació de la tercera, per tant, l'alumnat continuarà elaborant la seva obra durant tota la sessió. Si

qualque alumne o alumna finalitza en aquesta sessió, començarà el seu procés de reflexió final del taller.

- **Sessió 4.**

En aquesta sessió, primer de tot, es resumirà el que s'havia après de l'autor i de l'obra d'art incidint en l'expressió de les emocions de l'artista.

A continuació, cadascú exposarà de forma individual el seu treball davant la resta de companys i companyes. Hi explicaran el procés de creació i l'emoció que han desenvolupat en 5 minuts aproximadament.

En haver exposat tothom, cada alumne o alumna realitzarà una reflexió final del taller, tenint en compte les primeres sensacions, el procés de creació, si han tengut dificultats i com les han superades, etc.

3.9.4. Taller 4: El color vermell.

El tercer taller tindrà de referència l'obra *La clau a la mà* de Chiharu Shiota. Aquesta obra ha estat escollida perquè el color que més representa l'obra és el vermell.

Aquest taller consta de quatre sessions que tenen el següent desenvolupament:

- **Sessió 1.**

En aquesta primera sessió, seguint la mateixa estructura que la resta de tallers, l'alumnat s'asseurà en rotllana, plasmarem una imatge de l'escultura *La clau a la mà* en la Pantalla Digital Interactiva, deixant a l'alumnat que observi l'obra durant uns 5 minuts.

Després, començarem amb la ronda de preguntes relacionada amb l'obra. Es realitzaran les mateixes preguntes que en el tallers anteriors relacionades amb l'anàlisi formal i simbòlica de l'obra i també hi haurà una incidència en l'ús de materials per afavorir

l'aprenentatge de l'alumnat. Cal dir que algunes de les preguntes que es realitzen en els altres tallers no es demanaran, ja que no tenen rellevància amb el tipus d'obra d'art d'aquest taller.

- *Quin tipus d'art és: pintura, escultura...?*

En aquest cas, podem presentar una escultura feta de metall o fusta i una escultura mòbil, tot de petites dimensions.

- *Què hi apareix a l'obra d'art? Quins objectes hi apareixen?*
- *Com creieu que s'ha fet? Quins materials creieu que s'han utilitzat?*

Ja que en aquesta obra artística no hi ha figures vives i només s'hi troben objectes, directament introduïrem els exemples dels materials amb els quals s'ha realitzat: fil de llana de color vermell, una clau i un vaixell de joguina.

- *Quin color hi predomina? És un color càlid o fred?*

Una vegada han contestat aquestes preguntes, farem un petit resum de les respostes correctes: autor i anàlisi formal de l'obra, ajustada al nivell de l'alumnat.

Després, continuarem amb preguntes relacionades amb l'anàlisi simbòlica i expressiva de l'obra a través d'una fitxa on hauran d'expressar de forma escrita què senten en observar l'obra i quina emoció els transmet.

Un cop han completat aquesta fitxa, la guardaran per poder consultar-la durant la creació de l'obra i exposar-la al final del taller.

Abans de finalitzar aquesta sessió, es demanarà a l'alumnat que dugui objectes no molt grans que representin l'emoció que han seleccionat. Per exemple, si qualche alumne tria l'amor com a sentiment que vol expressar i hi vol representar la seva família, pot dur una fotografia de la seva família o un objecte que li faci recordar amor. S'ha d'avisar a l'alumnat que no portin objectes de gran valor

econòmic o emocional per evitar situacions complicades, com per exemple perdre l'objecte o que es rompi durant els tallers.

▪ **Sessió 2.**

En aquest taller, la tècnica que utilitzarem serà l'escultura amb mòbils utilitzant, principalment, fils de diversos materials (llana, filferro, fil de cosir, etc.), textures i gruix, però tot de tonalitat vermellosa. A més, també usarem troncs petits de fusta per poder fer la base del mòbil; com també tendran els objectes que duran de casa que hauran seleccionat de la sessió anterior.

Els materials comuns com els troncs i els tipus de fils, estaran disposats en una "taula paleta" i cada encarregat s'ocuparà de recollir materials per la seva taula. Per tant, en la resta de taules disposaran de tisores i els objectes que hagin portat cadascú. En cas de necessitar tallar el filferro, el o la docent serà l'encarregat o encarregada de tallar aquest material amb les eines més adients.

En aquesta sessió, aleshores, hauran de treballar l'emoció que havien identificat observant l'escultura de *La clau a la mà* i hauran de realitzar una escultura, tant pot ser mòbil com estàtica, utilitzant els materials mencionats, en què s'expressi aquesta emoció. Igualment, hauran de realitzar un esbós de l'obra que volen crear.

La funció del docent serà d'orientador i guia de l'aprenentatge

▪ **Sessió 3.**

Aquesta sessió és de continuació de la tercera, per tant, l'alumnat continuarà elaborant la seva obra durant tota la sessió. Si qualche alumne o alumna finalitza en aquesta sessió, començarà el seu procés de reflexió final del taller.

▪ **Sessió 4.**

Primer, resumirem el que s'haurà après de l'autora i de l'obra d'art incidint en l'expressió de les emocions de l'artista.

A continuació, cada alumne o alumna exposarà de forma individual el seu treball davant la resta de companys i companyes, moment en què explicaran el procés de creació i l'emoció que han desenvolupat en 5 minuts aproximadament.

En haver exposat tothom, cada alumne o alumna realitzarà una reflexió final del taller, tenint en compte les primeres sensacions, el procés de creació, si han tengut dificultats i com les han superades, etc.

3.9.5. Taller 5: El color verd.

El tercer taller tindrà de referència l'obra *Estudi per "Un diumenge a la Grande Jatte"* de Georges Pierre Seurat. Aquesta obra ha estat escollida perquè el color que més representa l'obra és el verd.

Aquest taller consta de quatre sessions que tenen el següent desenvolupament:

▪ Sessió 1.

En aquesta primera sessió, seguint la mateixa estructura que la resta de tallers, l'alumnat s'asseurà en rotllana, plasmarem una imatge de la pintura *Estudi per "Un diumenge a la Grande Jatte"* a la Pantalla Digital Interactiva, deixant a l'alumnat que observi l'obra durant uns 5 minuts.

Després, començarem amb la ronda de preguntes relacionada amb l'obra. Es realitzaran les mateixes preguntes que en el tallers anteriors relacionades amb l'anàlisi formal i simbòlica de l'obra i també hi haurà una incidència en l'ús de materials per afavorir l'aprenentatge de l'alumnat.

○ *Quin tipus d'art és: pintura, escultura...?*

Presentam una pintura en petites dimensions i la diferenciam d'una escultura.

- *Què hi apareix a l'obra d'art? Quins personatges, figures o objectes hi apareixen? Què és: un retrat, un autoretrat, un paisatge, etc?*

Exposam diferents figures de joguina: persones, arbres, animals, cases, etc. Després, l'alumnat descartarà aquelles figures que no siguin representades a l'obra. En aquest taller, probablement, seleccionaran les figures de les persones, d'arbres i d'animals, ja que són els protagonistes de l'obra de Seurat.

- *Com creieu que s'ha fet? Quins materials creieu que s'han utilitzat?*

Exposarem un petit llenç, un tub de pintura a l'oli i pinzell, explicant que s'han utilitzat petites pinzellades o puntets de pintura.

- *Quants de colors diferents veieu? Hi ha algun color o colors que hi predominin? Quin color o colors destaquen més? Què són colors freds o càlids?*

Repetirem l'estratègia del cercle cromàtic dels anteriors tallers per determinar quins colors s'utilitzen en l'obra d'art.

Una vegada han contestat aquestes preguntes, farem un petit resum de les respostes correctes: autor i anàlisi formal de l'obra, ajustada al nivell de l'alumnat.

Després, continuarem amb preguntes relacionades amb l'anàlisi simbòlica i expressiva de l'obra a través d'una fitxa on hauran d'expressar de forma escrita què senten en observar l'obra i quina emoció els transmet.

Un cop han completat aquesta fitxa, la guardaran per poder consultar-la durant la creació de l'obra i exposar-la al final del taller.

▪ Sessió 2.

En aquesta sessió s'introduirà a l'alumnat quins materials utilitzarem i quina tècnica seguirem per crear les nostres obres. Els materials que utilitzarem seran retoladors, llapis de colors, ceres de colors i, fins i tot, pintura acrílica.

Per tant, en aquesta sessió hauran de recórrer a l'emoció amb la qual s'havien identificat observant el quadre d'*Estudi per "Un diumenge a la Grande Jatte"* i plasmar-la utilitzant el puntillisme, tècnica el procés de la qual s'haurà d'explicar a l'alumnat abans de començar. El tipus d'obra és lliure depenent de l'emoció que han experimentat i, per conseqüència, és possible que alguns realitzin un paisatge, un retrat, pintura morta, etc.

La condició principal de l'alumnat és utilitzar majoritàriament el verd per representar l'obra.

També se'ls demanarà que facin un esbós de l'obra que volen realitzar per poder tenir una guia i així poder continuar en la pròxima sessió.

A partir d'aquí, el docent és un guia i orientador que atorga els materials pel desenvolupament creatiu i artístic. En aquest taller, però, no hi haurà "taula paleta" per fer ús dels materials, tot i que si l'alumnat demana l'ús de la pintura acrílica, sí que es disposarà un espai adient per anar a recollir la pintura. Per tant, a cada taula hi haurà material del tipus esmentat i serà d'ús comú.

▪ Sessió 3.

Com en la resta de tallers, en aquesta sessió l'alumnat continuarà elaborant la seva obra. Si qualche alumne o alumna finalitza en aquesta sessió, començarà el seu procés de reflexió final del taller.

- **Sessió 4.**

Primer, resumirem el que s'haurà après de l'autor i de l'obra d'art incidint en l'expressió de les emocions de l'artista.

A continuació, cada alumne o alumna exposarà de forma individual el seu treball davant la resta de companys i companyes, moment en què explicaran el procés de creació i l'emoció que han desenvolupat en 5 minuts aproximadament.

En haver exposat tothom, cada alumne o alumna realitzarà una reflexió final del taller, tenint en compte les primeres sensacions, el procés de creació, si han tingut dificultats i com les han superades, etc.

3.9.6. Taller 6: El color taronja.

El taller número 6 tindrà de referència l'obra *Paisatge Català* de Joan Miró. Aquesta obra ha estat escollida perquè el color que més representa l'obra és el taronja.

Aquest taller consta de quatre sessions que tenen el següent desenvolupament:

- **Sessió 1.**

En aquesta primera sessió, seguint la mateixa estructura que la resta de tallers, l'alumnat s'asseurà en rotllana, plasmarem una imatge de la pintura *Paisatge Català* en la Pantalla Digital Interactiva, deixant a l'alumnat que observi l'obra durant uns 5 minuts.

Després, començarem amb la ronda de preguntes relacionada amb l'obra. Es realitzaran les mateixes preguntes que en el tallers anteriors relacionades amb l'anàlisi formal i simbòlica de l'obra i també hi haurà una incidència en l'ús de materials per afavorir l'aprenentatge de l'alumnat.

- *Quin tipus d'art és: pintura, escultura...?*

A hores d'ara, l'alumnat ja distingeix la diferència entre una escultura i una pintura, per tant, en aquesta pregunta no s'hi integraran materials.

- *Què hi apareix a l'obra d'art? Quins personatges, figures o objectes hi apareixen? Què és: un retrat, un autoretrat, un paisatge, etc?*

Exposam diferents figures de joguina: persones, arbres, animals, cases, etc. Després, l'alumnat descartarà aquelles figures que no siguin representades a l'obra. Amb l'obra surrealista de Miró pot ser un poc difícil identificar les formes de l'obra, però igualment es posaran les figures per distingir-les.

- *Com creieu que s'ha fet? Quins materials creieu que s'han utilitzat?*

Exposarem un petit llenç, un tub de pintura a l'oli i pinzell.

- *Quants de colors diferents veieu? Hi ha algun color o colors que hi predominin? Quin color o colors destaquen més? Què són colors freds o càlids?*

Repetirem l'estratègia del cercle cromàtic dels anteriors tallers per determinar quins colors s'utilitzen en l'obra d'art.

Una vegada han contestat aquestes preguntes, farem un petit resum de les respostes correctes: autor i anàlisi formal de l'obra, ajustada al nivell de l'alumnat.

Després, continuarem amb preguntes relacionades amb l'anàlisi simbòlica i expressiva de l'obra a través d'una fitxa on hauran d'expressar de forma escrita què senten en observar l'obra i quina emoció els transmet.

Un cop han completat aquesta fitxa, la guardaran per poder consultar-la durant la creació de l'obra i exposar-la al final del taller.

▪ Sessió 2.

En aquesta sessió s'introduirà a l'alumnat quins materials utilitzarem i quina tècnica seguirem per crear les nostres obres. En aquest taller però, no repetirem la tècnica de la pintura, sinó que introduïrem el linogravat i l'estampació. Per aquest motiu, els materials seran làmines de paper aptes per l'estampació, làmines de linòleum o si ho preferim planxes de cautex aptes per realitzar el gravat i gúbies. També necessitarem la pintura tempera i altres objectes que ens puguin servir per fer estampació com esponges i eines per tallar-les. Fins i tot, es poden utilitzar verdures com el cogombre i la patata com a eina d'estampació.

Per tant, en aquesta sessió hauran de recurrir a l'emoció amb la qual s'havien identificat observant el quadre *Paisatge Català* i plasmar-la utilitzant el gravat. El tipus d'obra és lliure depenent de l'emoció que han experimentat i, per conseqüència, és possible que alguns realitzin un paisatge, un retrat, pintura morta, etc.

La condició principal de l'alumnat és utilitzar majoritàriament el taronja per representar l'obra.

També se'ls demanarà que facin un esbós de l'obra que volen realitzar per poder tenir una guia i així poder continuar en la pròxima sessió.

A partir d'aquí, el docent és un guia i orientador que atorga els materials pel desenvolupament creatiu i artístic. Tot i això, davant la peculiaritat d'aquest tipus de taller, el o la docent haurà d'incidir més a l'hora de fer ús dels estris de tall, ja que poden ser perillosos per la seguretat de l'alumnat. Per aquest motiu, també es pot requerir d'un altre docent de suport per poder tenir una major supervisió de les tasques.

Per aquest mateix motiu, hi haurà una "taula paleta" en la qual s'hi disposaran les pintures temperes dins els tassons amb les seves corresponents culleretes i on també hi haurà la resta de materials i eines. Com ja s'ha explicat, hi haurà l'encarregat de taula que portarà

la pintura que necessiti el grup. En relació amb les gúbies i eines de tall, consider que hi hauria d'haver una zona on es realitzi aquesta part del treball que estarà supervisada per un o una docent.

▪ **Sessió 3.**

Com en la resta de tallers, en aquesta sessió l'alumnat continuarà elaborant la seva obra. Si qualche alumne o alumna finalitza en aquesta sessió, començarà el seu procés de reflexió final del taller.

▪ **Sessió 4.**

Primer, resumirem el que s'haurà après de l'autor i de l'obra d'art incidint en l'expressió de les emocions de l'artista.

A continuació, cada alumne o alumna exposarà de forma individual el seu treball davant la resta de companys i companyes, moment en què explicaran el procés de creació i l'emoció que han desenvolupat en 5 minuts aproximadament.

En haver exposat tothom, cada alumne o alumna realitzarà una reflexió final del taller, tenint en compte les primeres sensacions, el procés de creació, si han tengut dificultats i com les han superades, etc.

3.9.7. Taller 7: El color violeta.

El darrer taller de desenvolupament tindrà de referència l'obra *Autoretrat dedicat a Sigmund Firestone* de Frida Kahlo. Aquesta obra ha estat escollida perquè el color que més representa l'obra és el lila.

Aquest taller consta de quatre sessions que tenen el següent desenvolupament:

▪ **Sessió 1.**

Seguint la mateixa estructura que la resta de tallers, l'alumnat s'asseurà en rotllana, plasmarem una imatge de la pintura *Autoretrat*

dedicat a Sigmund Firestone a la Pantalla Digital Interactiva, deixant a l'alumnat que observi l'obra durant uns 5 minuts.

Després, començarem amb la ronda de preguntes relacionada amb l'obra. Es realitzaran les mateixes preguntes que en el tallers anteriors relacionades amb l'anàlisi formal i simbòlica de l'obra i també hi haurà una incidència en l'ús de materials per afavorir l'aprenentatge de l'alumnat.

- *Quin tipus d'art és: pintura, escultura...?*
- *Què hi apareix a l'obra d'art? Quins personatges, figures o objectes hi apareixen? Què és: un retrat, un autoretrat, un paisatge, etc.?*

En aquesta obra, en ser un autoretrat, no trob que sigui necessari fer ús de diferents materials.

- *Com creieu que s'ha fet? Quins materials creieu que s'han utilitzat?*

Exposarem un petit llenç, un tub de pintura a l'oli i pinzell.

- *Quants de colors diferents veieu? Hi ha algun color o colors que hi predominin? Quin color o colors destaquen més? Què són colors freds o càlids?*

Repetirem l'estratègia del cercle cromàtic dels anteriors tallers per determinar quins colors s'utilitzen en l'obra d'art.

Una vegada han contestat aquestes preguntes, farem un petit resum de les respostes correctes: autor i anàlisi formal de l'obra, ajustada al nivell de l'alumnat.

Després, continuarem amb preguntes relacionades amb l'anàlisi simbòlica i expressiva de l'obra a través d'una fitxa on hauran d'expressar de forma escrita què senten en observar l'obra i quina emoció els transmet.

Un cop han completat aquesta fitxa, la guardaran per poder consultar-la durant la creació de l'obra i exposar-la al final del taller.

Abans de continuar a la pròxima sessió, es demanarà a l'alumnat quin tipus de tècnica voldrien repetir per expressar aquesta darrera emoció, ja que en aquest darrer taller es fomentarà l'estil lliure, tenint en compte els que hem realitzat a l'aula. Amb això, podem organitzar el tipus de material que haurem de dur a la pròxima sessió.

▪ **Sessió 2.**

En aquesta sessió, com que la tècnica del taller és d'estil lliure, es deixarà a l'alumnat escollir el tipus de material que vulguin utilitzar que ja haguem utilitzat en els tallers previs.

En conseqüència, tendran a la seva disposició els diferents materials usats en els anteriors tallers. Aquests materials es trobaran en una o dues "taules paleta", depenent de la quantitat de material requerida, una en la qual hi haurà els materials per fer collage i gravat, i a una altra, només hi haurà les pintures líquides amb la seva corresponent distribució (tassons amb culleretes). Aleshores, la resta de materials com retoladors, llapis de colors, ceres, l'aigua, etc; es trobaran a les taules comunes. A més, seran necessaris dos tipus d'encarregats: un per la taula de materials del collage i gravat, i un altre per la taula de pintura acrílica i temperes.

La condició principal de l'alumnat és utilitzar majoritàriament el violeta per la creació de l'obra en relació a l'emoció que han interpretat de l'observació i l'anàlisi de l'obra de Frida Kahlo.

Igualment, se'ls demanarà que facin un esbós de l'obra que volen realitzar per poder tenir una guia i així poder continuar en la pròxima sessió.

A partir d'aquí, el docent és un guia i orientador que atorga els materials pel desenvolupament creatiu i artístic.

▪ **Sessió 3.**

Com en la resta de tallers, en aquesta sessió l'alumnat continuarà elaborant la seva obra. Si qualche alumne o alumna finalitza en aquesta sessió, començarà el seu procés de reflexió final del taller.

▪ **Sessió 4.**

Primer, resumirem el que s'haurà après de l'autora i de l'obra d'art incidint en l'expressió de les emocions de l'artista.

A continuació, cada alumne o alumna exposarà de forma individual el seu treball davant la resta de companys i companyes, moment en què explicaran el procés de creació i l'emoció que han desenvolupat en 5 minuts aproximadament.

En haver exposat tothom, cada alumne o alumna realitzarà una reflexió final del taller, tenint en compte les primeres sensacions, el procés de creació, si han tengut dificultats i com les han superades, etc.

3.9.8. Taller 8: Fi del viatge.

En aquest taller, de només una sessió en total, servirà per realitzar les reflexions sobre el procés d'aprenentatge que ha dut a terme l'alumnat durant els tallers.

Per aquest motiu, per començar aquesta sessió cada alumne o alumna agafarà el seu quadern d'artista on hi ha les reflexions de cada taller que s'han realitzat. A partir d'aquí, una vegada havent repassat el que han escrit i recordant el que han fet, cadascun haurà de contestar, de forma escrita i individualment, a les següents preguntes:

- *Què has après en aquests tallers?*
- *Quin és el taller que més t'ha agradat fer i per què?*
- *Quin taller no t'ha agradat tant i per què?*
- *Si poguessis canviar alguna cosa dels tallers per millorar-la, què seria?*

Amb aquestes preguntes podem veure, per una part, el que han après i reflexionat sobre els tallers i el que han creat. Per altra, a partir de les preguntes sobre quin taller els ha agradat més i el que menys, tenim un feedback de l'alumnat sobre la nostra pròpia tasca docent i en la nostra programació. També donam opció a què l'alumnat pugui opinar sobre l'organització i desenvolupament dels tallers.

3.10. Avaluació.

L'avaluació d'aquesta proposta didàctica es realitzarà mitjançant una llista d'observació que ens permetrà avaluar l'actitud, interès i motivació de l'alumnat durant les sessions dels tallers.

Per altra banda, avaluarem el quadern d'artista o d'aprenentatge a través d'una rúbrica en la qual s'avaluarà, per una part, el contingut i qualitat de les reflexions fetes després de cada taller i, per altra part, la qualitat de les obres creades tenint en compte l'esforç que s'hi ha dedicat, si corresponen a les emocions amb les quals es troben relacionades i si s'han assolit els objectius de cada taller.

Per poder valorar tots aquests aspectes, es proposen els següents criteris d'avaluació que es relacionen amb els objectius didàctics i els continguts esmentats a l'inici de la proposta didàctica:

- Saber planificar i elaborar un esbós d'una producció a partir d'una idea i saber executar-la amb èxit superant les dificultats que es puguin presentar.
- Tenir una actitud positiva, d'interès i d'esforç durant el desenvolupament dels tallers.
- Conèixer i saber diferenciar diferents manifestacions artístiques de diferents èpoques i moviments artístics.
- Experimentar amb els diferents materials i tècniques que es proporcionen.
- Exposar oralment i de forma escrita el procés de creació d'una obra i la reflexió d'aquest mateix.
- Saber interpretar i expressar les emocions a través d'una producció artística.
- Conèixer els conceptes bàsics en relació amb l'anàlisi formal (composició, teoria del color, forma, etc.) i la interpretació d'obres d'art (simbologia i expressió d'emocions).
- Tenir respecte i saber valorar les produccions pròpies i les alienes.

4. Conclusions.

L'objectiu inicial d'aquest treball de fi de grau era, analitzar les relacions entre l'art, el color i les emocions, per després elaborar una proposta didàctica que les posés en pràctica. D'aquesta manera es pretenia ajudar a l'alumnat a identificar les seves emocions, a través de l'observació i anàlisi d'obres d'artistes importants, per després poder-les canalitzar en les seves pròpies obres d'art. Al mateix temps, es pretenia enriquir les habilitats artístiques de l'alumnat mitjançant l'exploració de diferents tècniques pictòriques i d'escultura i fent ús d'una gran varietat de materials i eines per elaborar creacions artístiques de diversos gèneres.

Havent establert l'objectiu principal d'aquest treball, consider que aquest s'ha assolit completament. Amb els diferents tallers artístics que s'han desenvolupat, penso que l'alumnat pot adquirir noves habilitats artístiques, explorar diferents tècniques pictòriques, treballar amb molta varietat de materials, A més, afavoreix el seu desenvolupament personal i emocional, ja que l'alumnat pot aprendre a identificar, posar nom a les seves emocions i té la possibilitat d'expressar-les i de plasmar-les en físic. A part, l'alumnat pot aprendre, de forma simultània, la cultura, la història, el com i el perquè es creen les obres d'art que s'han seleccionat.

Tenint en consideració el que es troba escrit a la justificació d'aquest treball, consider que les dificultats i situacions amb les qual em vaig trobar, es veurien resoltes amb una proposta educativa artística semblant a la que he proposat en el treball. És a dir, seguint les idees que he proposat en aquest treball i en la proposta didàctica, els problemes que hi havia en els centres de les meves pràctiques es podrien solucionar o, al menys, la situació podria millorar.

Per acabar, seria interessant posar en pràctica en un centre i en un alumnat real aquesta proposta didàctica. D'aquesta manera, es podria comprovar, de forma verídica, l'assoliment dels objectius, el feedback real de l'alumnat; es podrien detectar els punts forts de la proposta com també els punts febles i poder millorar-ho. També, aquesta proposta es podria modificar i adaptar a altres estils d'ensenyament, com per exemple treballar per ambients i que a cada espai es treballés un artista diferent i es realitzassin altres activitats relacionades. O bé es pot convertir en un projecte de centre o de cicle per a la millora de l'educació artística, és a dir, que en comptes de ser per un curs de 4t de Primària, cada curs del segon cicle treballés en aquests tallers, però de forma en què l'alumnat dels tres cursos es trobàs mesclat per afavorir la diversitat. Com també es podria adaptar a cicles o cursos inferiors, rebaixant-ne el nivell de temari o de dificultat de les activitats.

En conclusió, aquesta proposta didàctica consider que pot ser molt útil i que es pot adaptar molt fàcilment a qualsevol situació, curs i centre escolar. A més, consider i estic segura que, en la meva futura pràctica docent, aplicaré les dinàmiques, activitats i idees exposades en aquesta proposta, en la seva totalitat o bé parcialment.

5. Bibliografia.

Art Institute of Chicago. (s. f.). A Sunday on La Grande Jatte — 1884. Recuperat 11 de juny de 2020, de <https://www.artic.edu/artworks/27992/a-sunday-on-la-grande-jatte-1884>

Boix, A. (2010). *JOAN MIRÓ: EL COMPROMISO DE UN ARTISTA, 1968-1983*. (Tesis doctoral) Recuperat de <https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/9407/tabp1de1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Edwards, Betty. (2004). *El color. Un método para dominar el arte de combinar los colores*. Madrid: Urano, 2011.

Eisner, E. W. (1995). Crecimiento infantil en arte: ¿se puede evaluar? En *Educación la visión artística* (1.ª ed., pp. 185-216). Barcelona, España: Ediciones Paidós.

Herrera, H. (2019). *Frida / Frida: A Biography of Frida Kahlo (Pensamiento)*. (Penguin Random House Grupo Editorial España, Ed.) (001 ed.). Barcelona, España: Taurus.

Medina, P. (1999). *Història de l'art. Batxillerat*. Barcelona, Espanya: Columna Edicions.

Lowenfeld, Viktor; Brittain, W. Lambert. (1947). *Desarrollo de la capacidad creadora*. Buenos Aires: Kapelusz, 1980.

Luna, D. (2018, 8 febrero). Chiharu Shiota. El recuerdo enmarañado. Recuperat 3 de maig de 2020, de <https://www.roomdiseno.com/chiharu-shiota-recuerdo-enmaranado/>

Real Decret 32/2014, pel qual s'estableix el currículum de l'educació primària a les Illes Balears. Annex d'Educació Artística. Conselleria d'Educació, Univeristat i Recerca del Govern de les Illes Balears, 18 de juliol de 2014.

6. Annexos.

Els annexos d'aquest treball es desglossaran de la següent manera:

6.2. Annex I. Relació de les obres referenciades.

- *La nit estelada.*

Autor	Vincent van Gogh
Títol	<i>La nuit étoilée.</i>
Data de creació	1889
Tècnica	Oli sobre tela
Mides	73,7 cm x 92,1 cm
On es conserva	MoMA – Museu d'Art Modern (Nova York, Estats Units)

- *El bes.*

Autor	Gustav Klimt
Títol	<i>Der Kuss.</i>
Data de creació	1907-1908
Tècnica	Oli sobre tela
Mides	180 cm x 180 cm
On es conserva	Österreichische Galerie Belvedere (Viena, Àustria)

- *La clau a la mà.*

Autor	Chiharu Shiota
Títol	<i>The Key in the Hand.</i>
Data de creació	2015
Tècnica	Instal·lació escultòrica
Mides	-
On es conserva	Japan Pavilion del 56è Venice Biennale (Venècia, Itàlia)

- *Un diumenge d'estiu a l'illa de la Grande Jatte:*

Autor	Georges-Pierre Seurat
Títol	<i>Un dimanche après-midi à l'Île de la Grande Jatte.</i>
Data de creació	1884
Tècnica	Oli sobre tela
Mides	207,6 cm x 308 cm
On es conserva	The Art Institute of Chicago (Chicago, Estats Units)

- *Paisatge Català:*

Autor	Joan Miró i Ferrà
Títol	<i>Paistage Català (El caçador).</i>
Data de creació	1923 - 1924
Tècnica	Oli sobre tela
Mides	64,8 cm x 100,3 cm
On es conserva	MoMA – Museu d'Art Modern de Nova York (Nova York, Estats Units)

- *Autoretrat dedicat a Sigmund Firestone* de Frida Kahlo:

Autor	Frida Kahlo
Títol	<i>Autorretrato dedicado a Sigmund Firestone.</i>
Data de creació	1889
Tècnica	Oli sobre fibra dura
Mides	61 cm x 43 cm
On es conserva	Col·lecció de Violet Gershenson (Nova York, Estats Units)

- *Retrat de Madame Matisse amb ratlla verda:*

Autor	Henri Matisse
Títol	<i>Portræt af Madame Matisse. Den grønne stribe.</i>
Data de creació	1905
Tècnica	Oli sobre tela
Mides	40,5 cm x 32,5 cm
On es conserva	Museu Nacional de Dinamarca (Copenhaguen, Dinamarca)

- *Retrat de Derain:*

Autor	Maurice De Vlaminck
Títol	<i>Retrato de Derain</i>
Data de creació	1905
Tècnica	Oli sobre tela
Mides	27,3 cm x 22,2 cm
On es conserva	Col·lecció Gelman (Mèxic D.F.)

- *El pont de Westminster:*

Autor	André Derain
Títol	<i>Puente de Westminster o Charing Cross Bridge</i>
Data de creació	1906
Tècnica	Oli sobre tela
Mides	81 cm x 100 cm
On es conserva	Museu d'Orsay (París, França)

- *Flors 3:*

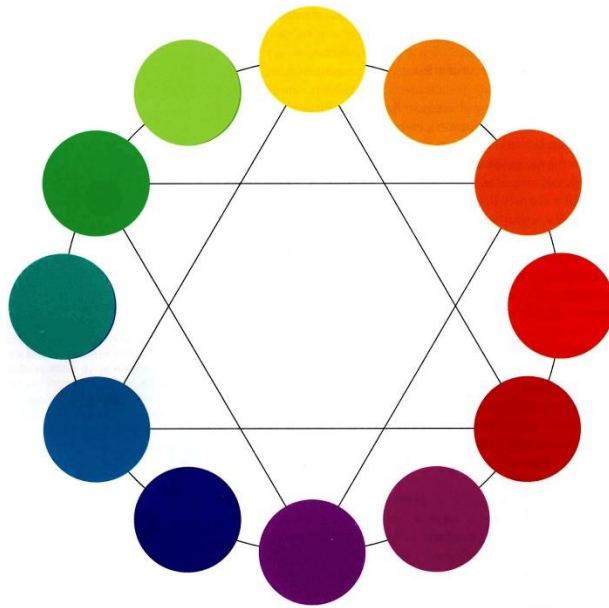
Autor	Raoul Dufy
Títol	<i>Intérieur à la fenêtre ouverte.</i>
Data de creació	1928
Tècnica	Aquarel·la
Mides	66 cm x 82 cm
On es conserva	Col·lecció privada de Adagp (París, França)

6.2. Annex II. Recursos.

- Fitxa de les sessions 2 dels tallers:

Nom:	Taller n° _____	
(imatge de l'obra d'art)	Títol de l'obra	
	Autor/a	
Observa atentament l'obra i respon a les següents preguntes:		
Quan observes aquesta obra, què sents o què et transmet?		
El que sents, consideres que és positiu o negatiu? Per què?		
Si poguéssis descriure tot el que has sentit en una paraula, quina seria? Quina emoció diries que sents?		

- Cercle cromàtic del taller 1 i les primeres sessions dels tallers:

Damasis. (2020, 12 febrero). Círculo cromático: Qué es y cómo hacerlo. Recuperat 6 de juny de 2020, de <https://www.webquest.es/recursos/circulo-cromatico-que-es-y-como-hacerlo/>